

AGDER STATSADVOKATEMBETER

Politimesteren i Agder
4605 KRISTIANSAND

Deres ref.:

Vår ref.: (bes oppgitt v/svar)
2015/01393 BRU/LA
821.27

Dato:
18.12.2015

Inspeksjon av straffesaksbehandlingen i Agder politidistrikt 2015

Statsadvokat Leif Aleksandersen og statsadvokat Beate Rullestad-Jansen avholdt inspeksjon av straffesaker ved Agder politidistrikt i tiden 12. oktober til 11. desember 2015.

Varsel om inspeksjonen ble sendt politimesteren i Agder ved brev av 18. september 2015. Tema for inspeksjonen var bruk av etterforskningsplaner i seksuelle overgrepssaker og i saker om vold i nære relasjoner.

Vi skal innledningsvis redegjøre nærmere for temaet og bakgrunnen for dette (I), samt hvordan inspeksjonen rent praktisk ble gjennomført (II). Videre vil vi gjennomgå inspeksjonens resultater og funn. Vi har her funnet det hensiktsmessig å dele opp gjennomgangen i saker som gjelder seksuelle overgrep (III) og saker som omhandler vold i nære relasjoner (IV). Deretter vil vi gi en mer generell og overordnet oppsummering av hvordan vi oppfatter at politidistriktet håndterer disse sakene (V).

I Tema og begrunnelse for inspeksjonen

Tema for årets inspeksjon var som nevnt utarbeidelse og bruk av etterforskningsplaner i voldtektssaker (§ 192), seksuallovbrudd mot barn (§§ 195, 196) og vold i nære relasjoner (§ 219).

Bakgrunnen for temaet er at regjeringen i Prop 1 S (2012–2013) s. 9 har understreket at det fortsatt er en målsetning å få flere til å anmelde seksualforbrytelser. Dette skal man oppnå blant annet ved å styrke etterforskningen og redusere saksbehandlingstiden for slike lovbrudd. Som et ledd i dette arbeidet, har riksadvokaten i mål- og prioriteringsrundskriv til politiet og statsadvokatene for 2013 punkt IV nr. 3, gitt pålegg om bruk av etterforskningsplan i

voldtektssaker. Formålet er i første rekke å bidra til bedre styring og kontroll med saksfremdriften fra meldingen kom inn, til saken er klar for påtaleavgjørelse eller oversendelse til statsadvokaten med politiets innstilling.

Ved riksadvokatens direktiv av 8. november 2013 ble det besluttet at politiet skal ta i bruk etterforskningsplaner i voldtektssaker, med mindre saken er så oversiktlig at det fremstår som åpenbart unødvendig. Plikten til å utarbeide etterforskningsplaner ble ved riksadvokatens direktiv av 30. mars 2015 utvidet til også å omfatte saker om seksuallovbrudd mot barn og saker om vold i nære relasjoner (straffeloven § 219). Også denne gangen avgrenses det mot tilfeller der den aktuelle saken er så enkel og oversiktlig at etterforskningsplan er helt unødvendig.

Begrunnelsen for inspeksjonen fremkommer bl.a. av nevnte brev av 30. mars 2015, hvor statsadvokatene anmodes om ved inspeksjoner å følge opp hvordan de nye retningslinjene blir etterfulgt i politidistriktene.

Videre fremkommer av Riksadvokatens mål og prioriteringsskriv nr. 1/2015 s. 14 flg.:
"Inspeksjoner har vist at riksadvokatens pålegg om bruk av etterforskningsplaner i voldtektssaker i varierende grad etterleves av politiet. Statsadvokatene bes i nødvendig utstrekning følge opp temaet i 2015."

Under inspeksjonen ville vi undersøke om politiet benyttet etterforskningsplaner i tråd med direktivene, og om etterforskningsplanene i så fall ble utarbeidet og brukt i samsvar med riksadvokatens føringer. Vi har også forsøkt å danne oss en oppfatning av betydningen av bruk/manglende bruk av etterforskningsplaner i de respektive sakene vi har gjennomgått.

II Gjennomføring av inspeksjonen

Inspeksjonen ble i utgangspunktet avgrenset til saker som var påtaleavgjort eller anmeldt i perioden fra og med 1. april 2015 til og med 12. oktober 2015. Da det viste seg at dette var et relativt stort antall saker, besluttet vi å begrense tidsperioden til å gjelde fra 1. mai til og med 12. oktober 2015. Videre avgrenset vi de aktuelle saksområdene slik at inspeksjonen omfattet saker som var kodet som overtredelser av §§ 192, 195, 196 samt § 219. 219-sakene ble ytterligere avgrenset til saker hvor det var/ville bli foretatt dommeravhør/tilrettelagt avhør, samt alle saker som var kodet etter § 219 annet ledd.

Saksinntaket ble ikke avgrenset geografisk innen politidistriktet. Utvalget omfattet derfor saker som sorterer under distriktets tre grupper med påtalejurister lokalisert i hhv. Mandal, Kristiansand og Arendal.

Etter avtale med sjef felles kriminalenhet Arne Pedersen ble sakene fra Mandal og Kristiansand brakt til statsadvokatens kontor den 12. oktober 2015. Arendalssakene ble gjennomgått på Arendal politistasjon den 14. oktober 2015.

Vi gjennomgikk til sammen 68 saker, fordelt på 21 § 192-saker, 19 § 195- og § 196-saker, samt 28 § 219-saker.

I tillegg til gjennomgang av konkrete saker, ble det også gjennomført møter med politiet. Vi hadde til sammen 4 møter, og disse ble avholdt på statsadvokatens kontor i ukene 42 og 44.

Vi hadde da samtaler med hhv. påtaleleder Terje Kaddeberg Skaar, leder for avsnittet for Grov vold/SO-saker (heretter kalt SO-teamet) Eva Marit Gaukstad, familievoldskoordinator Einar Skarpeid samt felles møte med politiadvokat Ingrid Thorsen (tilknyttet SO-teamet) og sjef felles kriminalenhet Arne Pedersen.

Tema i samtalene var i hovedsak implementeringen av etterforskningsplaner i hhv. seksuelle overgrepssaker og saker om vold i nære relasjoner, utarbeidelse av mal for etterforskningsplanene, hvordan planene ble oppbevart under/etter etterforskningen, bruken av og kvaliteten på etterforskningsplanene, samt politiets erfaring med etterforskningsplaner.

Dette vil vi komme tilbake til under gjennomgangen av seksuelle overgrepssaker og familievoldssaker i hhv. kap. III og IV.

Forut for inspeksjonen gjennomgikk vi de overordnede styringsdokumenter som nevnt innledningsvis. Vi utarbeidet deretter et arbeidsdokument med en liste over hvilke punkter vi ønsket å sjekke under gjennomgangen av sakene. Utgangspunktet for sjekklisten er det som fremkommer av riksadvokatens rundskriv av 8. november 2013, omerindret i rundskrivet av 30. mars 2015, vedrørende de nærmere krav til etterforskningsplaner.

På grunn av aktorater og andre forefallende gjøremål fordelte vi sakene og gikk gjennom dem hver for oss, men konfererte om funn underveis. Etter gjennomgangen av sakene, har vi avholdt flere møter hvor vi har drøftet sakene samt de funn vi har gjort.

Gjennomgang av de 68 sakene gav oss – slik vi vurderer det – et tilstrekkelig grunnlag til å vurdere politiets praksis vedrørende bruken av etterforskningsplaner.

III Inspeksjonens resultater og funn - Voldtekt og seksuelle overgrep mot barn

Organiseringen av SO-teamet

Agder politidistrikt har siden 2005 vært organisert med eget SO-team. Teamet har saksansvar for bl.a. alle saker som gjelder seksuelle overgrep og grov vold mot barn, med unntak av strl. 1902 § 201, men bistår også ved etterforskning i drapssaker og enkelte andre alvorlige straffesaker i distriktet. Siden 2012 har teamet også hatt saksansvaret for alle voldtektssaker i politidistriktet. Påtaleansvaret ligger i teamet.

SO-teamet er organisert som et eget avsnitt, og har en leder og syv etterforskere som er tilknyttet teamet 100 %, samt to etterforskere som kan bidra ved særlig behov. De syv faste etterforskerne rullerer som krimvakt på dagtid i helgene. SO-teamet er også tilknyttet to faste påtalejurister som jobber hhv. 100 % og 50 % med teamets oppgaveportefølje. Alle, med unntak av to etterforskere som holder til i Arendal, er stedsplassert i Kristiansand, og sitter samlet på én avdeling.

Teamet har i utgangspunktet møter hver 14. dag hvor det blir gitt en statusoppdatering på saker som er under etterforskning. Nye saker gjennomgås, drøftes og fordeles. Hastesaker fordeles utenom saksmøtet. Hver enkelt sak fordeles til én etterforsker som får hovedansvar for saken. Hovedetterforsker setter opp forslag til etterforskningsplan, og kontakter deretter påtaleansvarlig for gjennomgang av planen og fastsetting av frister. Hovedetterforsker har ansvar for saken og fremdriften, men etterforskningen/frister drøftes med teamet underveis, og arbeidsoppgaver fordeles på etterforskerne etter kapasitet. Samarbeidet med

påtaleansvarlig under etterforskningen er tett. Når saken er ferdig etterforsket "innstiller" gjerne etterforsker sitt syn på saken til påtaleansvarlig.

Implementering av riksadvokatens direktiver

Voldtektssaker var ett av to tema for statsadvokatens inspeksjon i 2013. Inspeksjonen ble gjennomført i november 2013. Man så da hovedsakelig på kvalitet, kapasitet og fremdrift, men politidistriktets bruk og eventuelle erfaringer med skriftlig etterforskningsplan i voldtektssaker, var også tema for inspeksjon.

I tilknytning til det siste uttales følgende i inspeksjonsrapporten av 23. januar 2014 på side 3 første avsnitt:

"Politiet har så langt ikke benyttet seg av slik etterforskningsplan i voldtektssaker som riksadvokaten har anbefalt. Politiet opplyser imidlertid at i saker som det synes å være noe substans i, skal den som deretter får en sak tildelt lage en plan. Planen skal bl.a. inneholde konkrete arbeidsoppgaver, frister mv. og skal legges inn i politiets etterretningssystem, Indicia. Planen utarbeides i samarbeid med påtaleansvarlig. Politiet er nå positive til bruk av etterforskningsplan slik riksadvokaten skisserer, og arbeider med igangsettelse så snart som mulig.(...)"

Vi legger til grunn at politiet i senere saker har arbeidet aktivt med å implementere pålegget om å benytte etterforskningsplaner.

Utformingen av mal

Agder politidistrikt har etter konferanse med Kripos og andre politidistrikt, utarbeidet en egen mal for etterforskningsplan. Denne malen benyttes av SO-teamet i alle saker hvor det skal utarbeides en etterforskningsplan.

Det er statsadvokatens syn at malen i det alt vesentlige implementerer de føringer riksadvokaten har gitt i direktivet om innholdet i etterforskningsplanene.

I tillegg til de punkter som fremkommer av riksadvokatens direktiv, har politiet i malen laget egne sjekklister for gjøremål på forskjellige stadier av etterforskningen, herunder ved oppstart av sak/initialfasen, underveis og forut for overlevering av saken til påtaleansvarlig.

Eksempler på gjøremål på sjekklisten ved oppstart av sak er DNA referanse-prøve av fornærmede, fritak for taushetsplikt, vurdering av saksskjerming samt prosjekt i Indicia.

Når det gjelder gjøremål underveis i etterforskningen nevnes som eksempler fra sjekklisten at etterforsker må konferere med tekniker/jurist om innsending av materiale til undersøkelse, sjekke at blod/urinprøver er sendt, sjekke at nødvendig mandat er sendt legevakten samt vurdere DNA prøve av mistenkt/siktet.

Før saken overleveres påtaleansvarlig kan følgende eksempler på administrative gjøremål nevnes; sjekke at cd/dvd ligger i egen mappe i saken, at forskjellige rapporter er ferdigskrevet og vedlagt saken, at forskjellig dokumentasjon er innhentet, at modus er registrert i BL, samt sørge for notoritet på hva forsvarer/bistandsadvokat har mottatt av saksdokumenter/dvd`er/cd`er underveis og at de har fått fullstendig kopisak når saken er ferdig etterforsket.

Sjekklistene fremstår etter vår oppfatning som et meget grundig og nyttig verktøy under etterforskningen. Ved å forholde seg til sjekklistene sørger man for at forskjellige etterforskningsskritt utføres parallelt, og man unngår at viktige punkter uteglemmes, noe som igjen sikrer god kvalitet og fremdrift. Videre sikrer man god oversikt over og notoritet på hvilke dokumenter forsvarer/bistandsadvokat har mottatt.

Oppbevaring av etterforskningsplan

Vi har ikke funnet overordnede føringer på oppbevaring av etterforskningsplaner.

I seksuelle overgrepssaker – som SO-teamet har saksansvaret for – opplyste Gaukstad at planen følger originalsaken under etterforskningen. Når saken er ferdig etterforsket, blir planen lagt inn i en perm som den enkelte etterforsker oppbevarer på møterommet. Det fremkommer som et eget punkt på ovennevnte sjekkliste at dette skal gjøres.

Bruken av etterforskningsplaner

Vi undersøkte 21 § 192-saker, 13 § 195-saker og 6 § 196-saker, til sammen 40 SO-saker. Av disse var det benyttet etterforskningsplan i 27 saker, fordelt på 14 § 192-saker, 8 § 195-saker og 5 § 196-saker. I totalt 13 saker var det altså ikke benyttet etterforskningsplan. Fordelingen her var 7 § 192-saker, 5 § 195-saker og 1 § 196-sak.

I sakene der det ikke forelå etterforskningsplan, er vi med ett unntak enig med politiet i at det ikke var nødvendig med etterforskningsplan. I de fleste sakene var etterforskningsplan unødvendig enten fordi sakene var foreldet, eller fordi sakene var så oversiktlige at det var åpenbart unødvendig. I to av sakene ønsket ikke fornærmede å gå videre med anmeldelsen, mens det i én sak – som gjaldt pågående etterforskning i utlandet – var nødvendig med en anmeldelse til norsk politi for at fornærmede kunne bli holdt underrettet om saken. I én sak, som gjaldt overfallsvoldtekt 6 år tilbake i tid, var fornærmede usikker på hvilket tidspunkt forholdet fant sted. Hun kunne videre ikke gi noen nærmere beskrivelse av gjerningspersonene, og det fantes heller ingen tekniske bevis. Saken ble henlagt på grunn av ukjent gjerningsperson.

Unntaket er sak 13406432, som gjelder overtredelse av § 195. Statsadvokatene legger til grunn at etterforskningsplan i denne saken burde vært utarbeidet. En mor hadde kontaktet helsestasjonen med mistanke om at barnet hennes hadde vært utsatt for seksuelt overgrep. Helsestasjonen tok kontakt med Barnevernet, som på sin side kontaktet politiet. Mistenkte har i avhør erkjent straffeskyld. Det er gjennomført flere avhør og innhentet en del ekstern dokumentasjon, samt gjennomført dommeravhør av både fornærmede og hennes søster. Saken, med rekken av etterforskningsskritt, tilsier et behov for etterforskningsplan. Til tross for at dette ikke ble gjort, er det likevel vår oppfatning at kvaliteten på etterforskningen og fremdriften i saken er god.

Vårt hovedinntrykk er at politiet foretar en god og riktig vurdering av i hvilke saker det er nødvendig med etterforskningsplan.

Vi kunne ikke se at det er notoritet på hvem som beslutter at etterforskningsplan ikke skal utferdiges eller på hvilket tidspunkt avgjørelsen blir truffet, noe som forutsettes i riksadvokatens direktiv av 30. mars 2015. Politiet bekrefter i samtalene at de ikke har rutiner for å sikre notoritet rundt slike beslutninger.

I samtlige saker hvor det forelå en etterforskningsplan, var denne skriftlig, og fulgte samme mal, jfr. om maler for etterforskningsplaner over.

Vi sjekket videre om etterforskningsplanen var utarbeidet av påtaleansvarlig i samarbeid med hovedetterforsker. Av de 27 SO-sakene der det forelå en etterforskningsplan, var planen underskrevet av både påtaleansvarlig og etterforsker i 18 saker. I 6 saker hadde kun etterforsker skrevet under, mens kun påtaleansvarlig hadde skrevet under i 2 saker. I én sak hadde verken påtaleansvarlig eller etterforsker skrevet under på planen.

Det forhold at signatur mangler på etterforskningsplanen innebærer ikke nødvendigvis at planen ikke er utarbeidet i samarbeid mellom påtaleansvarlig og etterforsker. Politiet har i samtalene redegjort for hvordan sakene blir håndtert, og vi viser til det som er skrevet om dette under avsnittet om organiseringen av SO-teamet. Som det også fremkom i samtalene er det et nært og godt samarbeid mellom påtalejuristene og etterforskerne, noe som også er vårt inntrykk. Etter vår oppfatning er det grunn til å tro at både etterforsker og påtaleansvarlig er involvert i utarbeidelse av etterforskningsplanen i den enkelte sak, selv om planen ikke alltid er signert av begge.

Av riksadvokatens direktiv av 8. november 2013 fremkommer videre at etterforskningsplanen skal opprettes "så snart som mulig etter at anmeldelse er mottatt eller at politiet selv har opprettet straffesaken".

I det store flertallet av sakene vi har gjennomgått (21 av 27), har politiet opprettet etterforskningsplan umiddelbart eller kort tid etter anmeldelse/melding. I to saker fremkommer det ikke når etterforskningsplan er utarbeidet, og i 3 saker gikk det hhv. 1 ½ til 2 måneder før plan ble datert og signert.

I sak 13281626 gikk det nesten 4 måneder fra saken ble anmeldt til etterforskningsplanen ble signert. Fornærmede hadde anmeldt sin eks-mann for to voldtekter begått i 2002 – før de giftet seg. Saken ble anmeldt via advokat 13. mai 2015. Det fremkommer av planen at hovedetterforsker mottok saken 21. august 2015, og planen er signert 4. september 2015. Det tok etter vår oppfatning lang tid fra saken var anmeldt til den ble fordelt til etterforsker og signert av påtaleansvarlig. Videre gikk det også noe tid fra avhør av fornærmede den 15. september 2015 til planlagt avhør av mistenkte den 11. november 2015. Politiet har riktignok skrevet en mail til fornærmedes advokat og underrettet om at saken ikke er høyest prioritert av voldtektssakene ettersom saken er av eldre dato. Mailen ble imidlertid ikke sendt bistandsadvokaten før 2. september 2015 – nesten 3 ½ måned etter mottatt anmeldelse.

I sak 13406279 gikk det 3 uker før etterforskningsplan ble utarbeidet. Saken gjelder en voldtekt som skal ha funnet sted på et hotellrom etter at fornærmede og en venninne hadde blitt med 3 ukjente menn av utenlandsk opprinnelse. Politiet fikk melding om saken umiddelbart etter hendelsen. Likevel gikk det tre uker før etterforskningsplan ble utarbeidet. Tre uker anser vi ikke nødvendigvis for å være lang tid, men i en sak hvor politiet får raskt kjennskap til saken, og hvor tidsaspektet er av stor betydning for etterforskningen, vurderer vi at det gikk for lang tid før etterforskningsplan ble utarbeidet. Det skal på den annen side tilføyes at politiet allerede hadde sikret forklaringen til siktede og hans to kamerater. Et sentralt avhør av fornærmedes venninne var imidlertid ikke gjennomført før mer enn én måned etter hendelsen, og uten at det fremkommer noen nærmere begrunnelse for dette.

Oppsummert – etter gjennomgangen av sakene – konstaterer vi at etterforskningsplan i langt de fleste saker opprettes så snart som mulig etter at anmeldelse er mottatt eller at sak er opprettet. Hertil kommer at påtaleansvarlig Thorsen i samtale redegjorde for at teamet har hatt en plan over etterforskningen selv om dette ikke alltid har manifestert seg i en skriftlig plan på et tilstrekkelig tidlig tidspunkt; "Det reelle har vært på plass, men ikke det formelle". Et eksempel på dette er sak 13406998, hvor det fremkommer ved påtegning på etterforskningsplanen at det har vært en løpende dialog mellom hovedetterforsker og påtalejurist.

Innholdet i etterforskningsplanene

Av malen til etterforskningsplan er det angitt et dato-felt for ferdigstilling av etterforskningen. Frist for ferdigstilling var oppgitt i 20 av de 27 SO-sakene. I 7 av sakene fremkom det ikke noen frist, uten at dette synes å ha hatt betydning for fremdriften av etterforskningen.

Det er statsadvokatenes vurdering at de angitte fristene tilfredsstillende sakenes høye prioritet.

Vi sjekket ikke om fristene for ferdigstilling av sakene var overholdt. Andelen ferdig etterforskede saker var på tidspunktet for vår gjennomgang for liten til å gi et tilstrekkelig vurderingsgrunnlag.

Etter vår oppfatning gir planen tilstrekkelig oversikt over de etterforskningsskritt som peker seg ut, samt angir en adekvat rekkefølge på etterforskningsskrittene i 22 av de 27 sakene.

I to saker (sak 13280875 og sak 13343240) er det gjennomført flere etterforskningsskritt enn det som fremkommer av etterforskningsplanen. Etterforskningsplanen fremstår i så måte ikke som et dynamisk og aktivt dokument, slik som forutsatt i riksadvokaten direktiv. En kan imidlertid ikke se at manglende oppføring på planen har hatt noen negative konsekvenser for fremdriften i saken.

I sak 13283772 – som gjelder voldtekt – forklarte fornærmede at hun var på nachspiel med flere personer til stede, da hun ble med mistenkte til hans rom. Her ble det gjennomført seksuell omgang til tross for at fornærmede, i hht. egen forklaring, motsatte seg dette. Siktede erkjenner i avhør å ha hatt seksuell omgang med fornærmede, men erkjenner ikke straffeskyld. Saken ble anmeldt 31. juli 2015 og frist for ferdigstilling var satt til 1. desember 2015. På tidspunktet for inspeksjonen, inneholdt etterforskningsplanen kun følgende: "*Avhør mistenkte, vurdere vitner?, koding? Forn. har ikke vært hos lege*". Siktede ble avhørt 14. september 2015, og det burde på dette tidspunktet kunne tas stilling til ytterligere etterforskningsskritt i saken. Planen gir, etter vår oppfatning, ikke en tilstrekkelig oversikt over aktuelle etterforskningsskritt i saken.

Også i sak 13316117 er vi av den oppfatning at etterforskningsplanen ikke gir en tilstrekkelig oversikt over de etterforskningsskritt som peker seg ut. Saken ble anmeldt 18. juni 2015. Fornærmede var på hyttetur med 7-8 medelever. Hun har forklart at hun var sterkt beruset over noe tid, og kun husker bruddstykker av hendelsen. Fornærmede husker at hun og mistenkte gikk opp på loftet for å legge seg. Hun har forklart at hun våknet naken og med mistenkte over seg. Siktede erkjenner seksuell omgang, men nekter straffeskyld. Etterforskningsplanen inneholder ingen oversikt over aktuelle etterforskningsskritt. Planen er

kun påført følgende: "Avhøre mistenkte før henleggelse". Etter en gjennomgang av saken er det statsadvokatens oppfatning at flere vitner burde vært avhørt.

I sak 13376946, som gjelder overtredelse av § 196, forklarte mistenkte seg for politiet i annet politidistrikt, mistenkt for seksuell omgang med en annen fornærmet (mindreårig) enn i nærværende sak. I etterkant av avhøret forsto etterforskeren at mistenkte hadde forklart seg om et annet forhold enn det som var utgangspunktet for avhøret. Etterforskningen (undersøkelse av Facebook) avklarte raskt hvem fornærmede var, og nærværende sak ble opprettet. I etterforskningsplanen er det ikke satt opp avhør av søster til fornærmede som skal ha vært til stede i forbindelse med ett av overgrepene. Heller ikke mistenktes kamerater er oppført på listen over etterforskningskritt, til tross for at mistenkte har opplyst at flere kamerater var til stede. Dette er etterforskningskritt som – etter vår oppfatning – burde fremkommet av etterforskningsplanen. Det skal dog nevnes at verken fornærmede eller hennes mor har møtt til avtalte avhør, og har således ikke avgitt forklaring i saken.

Disse 5 sakene rokker ikke ved hovedinntrykket om at etterforskningsplanene gir god oversikt over aktuelle etterforskningskritt, og at rekkefølgen på etterforskningskrittene fremstår som adekvat.

Vi har videre undersøkt om det av etterforskningsplanene fremkommer hvem som er ansvarlig for utførelsen av de enkelte etterforskningskrittene.

I 17 av 27 saker fremkom det hvilken etterforsker som var ansvarlig for å utføre de respektive etterforskningskrittene, mens det i 8 saker bare delvis fremkom. I 2 saker var det ikke oppgitt hvem som var ansvarlig etterforsker for noen av etterforskningskrittene.

Det bør fremkomme av etterforskningsplanen hvem som er ansvarlig for utførelsen av hvert enkelt etterforskningskritt for å synliggjøre ansvaret. Vi er likevel av den oppfatning manglende utpeking av ansvarlig ikke bør anses som en stor mangel, all den tid det oppnevnes en hovedetterforsker i hver enkelt sak. Hovedetterforskeren må ha ansvaret for at de enkelte etterforskningskritt blir gjennomført.

I kun 6 av 27 saker fremgår frister for samtlige etterforskningskritt. I 1 sak fremkommer det frist for tre av åtte etterforskningskritt, mens det i 5 saker fremkommer frist for ett etterforskningskritt. I resten av sakene (15 stk.) er det ikke angitt noen frister for når de enkelte etterforskningskritt skal være utført.

Påtaleansvarlig Ingrid Thorsen opplyste at det har vært litt lite fokus på dato for de konkrete gjøremål, og er enig med statsadvokatene i at teamet har et forbedrings potensiale på dette punktet.

I de sakene hvor det var satt frister for de enkelte etterforskningskritt, er fristene – så langt vi kunne undersøke – overholdt i samtlige saker med to unntak.

I sak 13406279 var det satt frist for ett etterforskningskritt. Det fremkom at et vitne skulle avhøres "snares". Saken ble registrert 12. august – samme dag som hendelsen fant sted, og som det sentrale vitnet ble navngitt. Avhør av vitnet ble imidlertid ikke foretatt før 21. september, mer enn én måned etter hendelsen.

Det samme er situasjonen i sak 13343753. Også her var det satt frist for ett etterforskningskritt, nemlig nytt avhør av fornærmede som skulle tas "snaresst". Da saken ble oversendt statsadvokaten i forbindelse med inspeksjonen (12. oktober), var fornærmede fortsatt ikke avhørt. Dette til tross for at saken var anmeldt 8. juli, mistenkte var avhørt 15. juli og siste vitne var avhørt 8. september.

Av riksadvokatens direktiv av 8. november 2013 fremkommer at ved "nevneverdige avvik" bør det gis en kort merknad om hvorfor den fastsatte fristen ikke har latt seg overholde. Dette er ikke gjort i de to ovennevnte sakene hvor vi mener fristen er oversittet.

I 21 av de 27 sakene med etterforskningsplan foreligger det en oversikt over ekstern dokumentasjon, jfr. riksadvokatens direktiv av 8. november 2013 om at innhenting av ekstern dokumentasjon skal følges tett opp, og ikke være et forsinkende ledd. I de resterende 6 sakene fremkommer ikke innhenting av slik dokumentasjon av listen over etterforskningskritt som skal foretas. På den annen side er det, som tidligere nevnt, et punkt på sjekklisten at man skal sjekke at all aktuell dokumentasjon er innhentet før oversendelse av saken til påtaleavgjørelse. Dette veier likevel ikke fullt opp for fordelen med at gjøremålet fremgår av selve listen over etterforskningskritt. Fremkommer gjøremålet på listen, settes det frister for gjennomføringen, samt at det angis en ansvarlig etterforsker, noe som er med på å sikre god fremdrift. Vi tillater oss derfor å minne politiet på viktigheten av å oppføre innhenting av ekstern dokumentasjon på listen over etterforskningskritt.

Av riksadvokatens direktiv av 8. november 2013 på side 3 heter det at: *"Planen skal være et dynamisk og aktivt dokument i den forstand at den skal være gjenstand for oppdateringer, utvidelser og endringer, tilpasset utviklingen i den enkelte sak."*

Vårt hovedinntrykk er at etterforskningsplanene i de aller fleste av de 27 sakene vi har gjennomgått, fremstår som aktive og dynamiske dokumenter. Enkelte eksempler på at rubrikken for "utført dato" ikke er utfylt til tross for at etterforskningskrittet faktisk er gjennomført, og at ikke alle etterforskningskrittene som fremkommer av sakens dokumentliste er ført opp i etterforskningsplanen, rokker ikke ved hovedinntrykket.

Ingen av malene eller de utfylte etterforskningsplanene angir hvem som skal overta ansvaret dersom påtaleansvarlig eller etterforsker får et lengre fravær eller slutter, jfr. riksadvokatens direktiv av 8. november 2013. Bakgrunnen er å unngå unødig liggetid og avbrudd. Politiet bekreftet i samtale at det heller ikke på annen måte registreres på forhånd hvem som skal overta ansvaret ved forfall. Allerede dagen etter samtalen med politiet, ble imidlertid malen for etterforskningsplaner endret til å omfatte et punkt om dette.

Avslutningsvis har vi sjekket om prosjektmodulen i Indicia har vært benyttet i noen av de gjennomgåtte sakene. I malen for etterforskningsplanen er det en egen rubrikk for om det er opprettet et Indiciaprojekt. Det ser ikke ut til at prosjektmodulen i Indicia har vært benyttet i noen av sakene vi har gjennomgått, idet det enten er krysset av for nei, eller at det ikke er krysset av i det hele tatt.

Politiets erfaring med bruk av etterforskningsplaner

I samtalene spurte vi politiet om deres egen erfaring med bruk av etterforskningsplaner.

Politiet opplyste at de allerede før innføringen av etterforskningsplaner hadde et godt system med daglig kontakt og faste saksmøter hvor hver sak blir drøftet med tanke på

etterforskningskritt og fremdrift. Det ble også fremholdt at utarbeidelse av planen er et ekstra gjøremål i en hektisk hverdag. Vårt inntrykk er likevel at politiet var positive til bruken av etterforskningsplaner. Det ble fremhevet fra politiets side at planene med sine frister bevisstgjør og ansvarliggjør etterforsker, og således bidrar til god kvalitet og fremdrift i saken.

Generell vurdering

Vår oppfatning er at politiets bruk av etterforskningsplaner i SO-sakene i det alt vesentlige er svært bra. Hvis en likevel skal trekke frem et punkt hvor politiet har et forbedringspotensiale, så må det være en mer aktiv bruk av frister for ferdigstilling av de enkelte etterforskningskritt. Dette er imidlertid noe politiet selv er klar over, og som de etter det opplyste vil ha mer fokus på. I tråd med riksadvokatens direktiv av 30. mars 2015 bør politiet videre sørge for notoritet på hvem som beslutter at etterforskningsplan ikke skal utferdiges og på hvilket tidspunkt avgjørelsen blir truffet.

IV Inspeksjonens resultater og funn - Vold i nære relasjoner

Organiseringen av etterforskning/påtale

Når det gjelder vold i nære relasjoner, etterforskes disse sakene på de lokale tjenestestedene. Sakene har blitt fordelt, med unntak av politijurister som er øremerket andre saksområder, til alle påtalejuristene i hhv. Arendal, Mandal og Kristiansand etter en jour-ordning.

Etter de nye reglene om tilrettelagt avhør, er dette nå organisert noe annerledes. Dette kommer vi tilbake til under oppsummeringen i kap. V.

Agder politidistrikt har siden 2001/2002 hatt en egen familievoldskoordinator. Denne rollen har vært organisert på forskjellig vis, men stillingen har i den senere tid vært bekledd av én person – politispesialist Einar Skarpeid. Familievoldskoordinatoren har ikke saksansvar, men er en fagperson med en oppfølgings- og bistandsrolle på alle stadier av sakene. Familievoldskoordinator har også ansvar for vitnebeskyttelsesprogrammet, samt kontakten med eksterne samarbeidspartnere som f.eks. barnevernet og familiekontor.

Etter det opplyste har ikke familievoldskoordinator vært involvert i utarbeidelse av mal for eller implementeringen av etterforskningsplaner.

Implementering av riksadvokatens direktiv

Det ble opplyst fra sjef felles kriminalenhet Arne Pedersen at politiet startet implementeringen av etterforskningsplan i familievoldssakene allerede ved intern spesialinstruks for familievold/- og dommeravhør av 20. mars 2014. Instruksen er distribuert til alle påtalejurister og ledere (driftsenhetsledere, seksjonsledere, avsnittsledere, tjenestestedsledere, straffesakskoordinator samt etterforskningsansvarlige på tjenestestedene), samt at instruksen har vært et tema på ledermøtene. I ettertid har det vært sendt flere påminnelser på mail vedrørende bruk av etterforskningsplan.

Ved riksadvokatens brev av 29. januar 2015 anmodes statsadvokatene om uttalelse vedrørende politidistriktets bruk av etterforskningsplan i voldtektssaker, og eventuelt bruk i andre sakstyper. Politiet ble i denne forbindelse, ved brev fra Agder statsadvokatembeter av 3. februar 2015 bl.a. bedt om å svare på hvorvidt de fremdeles bruker etterforskningsplan i familievoldssaker, samt hvordan deres erfaring med bruk etterforskningsplan i familievoldssakene er.

Politiet besvarte spørsmålene ved brev av 10. februar 2015, hvor det bekreftes at det fremdeles benyttes etterforskningsplan i familievoldssakene, og at erfaringen er positiv. Videre opplyser politiet at *"Etterforskningsplanen har bidradd til bedre styring av både etterforskningen og de påtalemessige prioriteringene – selv om vi fortsatt har hatt enkelte saker hvor vi har måttet følge opp svikt i saksbehandlingsrutinene. Vi mener også innføringen av etterforskningsplan har påvirket saksbehandlings-tiden for dommeravhør i forventet positiv retning."*

Slik vi oppfatter Pedersen, har det likevel vært utfordringer knyttet til implementeringen av bruk av etterforskningsplaner i sakstypen.

I etterkant av møte i forbindelse med inspeksjonen, har politiet utarbeidet en ny spesialinstruks for familievold datert 9. november 2015 hvor det vises til riksadvokatens pålegg om bruk av etterforskningsplan i familievoldssaker. Av spesialinstruksen fremkommer at det er utarbeidet en egen mal for etterforskningsplan som skal brukes, og opplysninger om hvor malen finnes. Det angis også hvem som har ansvaret for utarbeidelse og godkjenning av etterforskningsplanen samt hvilken informasjon planen skal inneholde.

Etter statsadvokatens vurdering er spesialinstruksen svært informativ og gjengir de elementer som riksadvokaten påpeker i sitt direktiv. Spesielt positivt er det at instruksen angir en kort frist for utarbeidelse av etterforskningsplan; "samme dag eller senest påfølgende dag/virkedag". Instruksen inneholder dessuten – på samme måte som malen i SO-sakene – en sjekklister med aktuelle etterforskningssteg og andre momenter som etterforsker/påtalejurist må ta stilling til i forbindelse med etterforskningen. Instruksen angir også hvordan etterforskningsplanen skal oppbevares etter at saken er ferdig etterforsket. Spesialinstruksen fremstår, etter vår vurdering, som et svært grundig og nyttig verktøy både for etterforskere og påtalejurister i forbindelse med etterforskning av familievoldssaker.

Utformingen av mal

Når det gjelder utforming av mal for etterforskningsplan, forut for spesialinstruksen, ble det utarbeidet et forslag til mal i samarbeid mellom sjef Felles Kriminalenhet (FKE) og seksjonsleder for etterforskere på FKE. Etter intern høringsrunde i politidistriktet, ble det utarbeidet en generell mal for etterforskningsplan. Malen ble laget som et word-dokument, og ble lagret på politidistriktets filområde. Det ble deretter sendt ut en orientering til aktuelle aktører med henvisning til hvor malen kunne finnes.

Fra politiets side ble det under inspeksjonen gitt uttrykk for et ønske om en sentral felles mal, som eksempelvis kunne ligge som et rutinetrekk i BL. Det vil da være enklere for etterforskere og påtaleansvarlige som sitter på forskjellige tjenestesteder, å utarbeide og benytte etterforskningsplanen som et aktivt og dynamisk dokument.

Oppbevaring av etterforskningplanene

I saker om vold i nære relasjoner fremstår det som mer tilfeldig hvorvidt etterforskningsplanene blir oppbevart etter avsluttet etterforskning. Dette har gjort det vanskelig å sjekke omfanget av bruken av etterforskningsplaner på dette saksfeltet.

Bruken av etterforskningsplaner

Statsadvokatene mottok og gjennomgikk totalt 28 saker. Det forelå etterforskningsplan i 9 av disse. I 19 saker forelå det altså ikke etterforskningsplaner. Da dette fremstod som et

påfallende lavt antall, ble politiet igjen bedt om å undersøke hvorvidt det forelå flere etterforskningsplaner.

Den 9. desember 2015 mottok statsadvokatene svar fra politiet. Politiet hadde da funnet ytterligere 4 etterforskningsplaner. Vi fikk videre opplyst at 5 etterforskningsplaner var bortkommet/destruert. I 8 saker bekreftet politiet at det ikke hadde vært utarbeidet noen etterforskningsplan, mens det i 2 saker er usikkert hvorvidt plan har vært utarbeidet.

Oppsummert har vi altså totalt mottatt 13 saker med etterforskningsplan. Det legges videre til grunn at politiet ikke har utarbeidet slik plan i 8 saker. I de resterende 7 sakene er planene enten bortkommet/destruert eller det er usikkert hvorvidt plan har vært utarbeidet.

Ved gjennomgang av de 8 sakene uten etterforskningsplan er disse etter vår oppfatning ikke så enkle og oversiktlige at det var unødvendig med en plan. Vi mener at det skulle vært utarbeidet etterforskningsplan også i disse sakene. Det vises her til at det er gjennomført flere etterforskningskritt i form av eksempelvis avhør av fornærmede, dommeravhør, avhør av mistenkte/siktede, vitneforklaringer, samt innhenting av dokumentasjon. To etterforskningsledere har opplyst å ha oppfattet at det ikke skulle utarbeides etterforskningsplaner i saker hvor det ikke var aktuelt med dommeravhør.

I de 13 sakene hvor det var utarbeidet en etterforskningsplan, er denne skriftlig og følger i all hovedsak samme mal.

Vi har sjekket om etterforskningsplanene var utarbeidet av påtaleansvarlig i samarbeid med etterforsker. I 8 saker hadde verken hovedetterforsker eller påtalejurist signert planen, mens kun hovedetterforsker hadde signert i 4 saker. I kun én av sakene var planen undertegnet av både hovedetterforsker og påtaleleder.

Det følger av riksadvokatens direktiv av 30. mars 2015 og retningslinjer for tilrettelagt avhør av 21. oktober 2015 s. 2 at etterforskningsplanen skal opprettes "så snart som mulig etter at anmeldelse er mottatt eller at politiet selv har opprettet straffesak".

Inspeksjonen har avdekket at totalt 8 av 13 etterforskningsplaner ikke er datert. Dette har vanskeliggjort inspeksjonen med hensyn til å klarlegge om riksadvokatens pålegg her er etterlevet. Ved å sammenholde dato for anmeldelse/melding med oppgitt tidspunkt for første etterforskningskritt, har man forutsetningsvis likevel grunnlag for å si noe om planen er opprettet "så snart som mulig".

Vårt inntrykk er gjennomgående at samtlige av de 13 etterforskningsplanene er opprettet "så snart som mulig etter at anmeldelse er mottatt eller at politiet selv har opprettet straffesak".

Innholdet i etterforskningsplanene

Det er ikke angitt i noen av de 13 etterforskningsplanene tidspunkt for når etterforskningen antas å være ferdig. Dette er en klar svakhet. I den malen som oftest er benyttet, er det en egen rubrikk hvor man skal fylle inn dato for ferdigstilling. Ett av hovedformålene med å bruke etterforskningsplan, er å sikre tilstrekkelig hurtighet og kvalitet i etterforskningen. Det fremstår da uheldig at man i den innledende etterforskningsfasen ikke oppgir i etterforskningsplanen når etterforskningen tenkes ferdigstilt.

Etter vår oppfatning gir planen tilstrekkelig oversikt over de etterforskningskritt som peker seg ut, samt angir en adekvat rekkefølge på etterforskningskrittene i 11 av 13 saker.

Inspeksjonen viser mangelfull oversikt over aktuelle etterforskningskritt i følgende 2 saker:

Sak 13282171 gjelder en sak som er anmeldt av Barnevernet. Fornærmede skal ha opplyst i barnehagen at far har vært sint, og at han har tatt tak rundt halsen hans slik at han nesten ikke fikk puste. Av etterforskningsplanen fremkommer kun to etterforskningskritt. Det fremkommer ikke noe om avhør av mistenkte, avhør av mor eller om å innhente dokumentasjon fra fastlege, jfr. anførsel om dette i meldingen fra barnevernet.

I sak 13376505 fikk politiet melding om å kjøre til en adresse hvor en far utøvde vold mot sin sønn. Fornærmede forklarte at han flere ganger var blitt banket opp av sin far, og at far også hadde utøvet vold mot mor. I saken var det gjennomført avhør av mistenkte, dommeravhør, avhør av mor, samt foretatt andre vitneforklaringer. Etterforskningsplanen gir ingen oversikt over aktuelle etterforskningskritt, men i et eget bilag gis en generell oversikt over hva som er gjort og noen "tanker" om hva som skal gjøres.

Disse 2 sakene rokker ikke ved hovedinntrykket om at etterforskningsplanene gir god oversikt over aktuelle etterforskningskritt, og at rekkefølgen på etterforskningskrittene fremstår som adekvat.

Vi har videre undersøkt om det av etterforskningsplanene fremkommer hvem som er ansvarlig for utførelsen av de enkelte etterforskningskrittene.

I 7 av etterforskningsplanene er det oppgitt hvem som er ansvarlig for utførelsen av de enkelte etterforskningskrittene. Det er lagt til grunn at bruk av fornavn eller BID er tilstrekkelig til å identifisere den som er ansvarlig. I 4 etterforskningsplaner er det kun delvis eller ikke i det hele tatt oppgitt hvem som er ansvarlig for utførelsen av de enkelte etterforskningskrittene.

På samme måte som for SO-sakene, er vi av den oppfatning at det bør fremkomme hvem som er ansvarlig for utførelsen av hvert enkelt etterforskningskritt, men at dette ikke er problematisk så lenge hovedetterforskeren tar ansvar for at de enkelte etterforskningskritt blir gjennomført.

I kun 2 saker er det satt frist for samtlige etterforskningskritt i etterforskningsplanen. I 8 etterforskningsplaner fremkommer det ikke frister for utførelsen av de enkelte etterforskningskrittene i det hele tatt, mens det i 2 planer er satt frist for hhv. ett og to av flere etterforskningskritt.

Dette fremstår etter vår oppfatning som en klar mangel ved etterforskningsplanene. Riksadvokatens hovedmålsetning knyttet til saksbehandlingstid er nært knyttet opp til angivelse av frister, og at man både når etterforskningsplanen opprettes og underveis har fokus på de løpende fastsatte frister.

I de to sakene hvor det er satt frist for gjennomføringen av de enkelte etterforskningskrittene, er samtlige frister overholdt i den ene sakene, mens fristene i den andre saken er overholdt for 6 av 8 etterforskningskritt.

Det følger av riksadvokatens direktiv av 30. mars 2015 med henvisning til direktivet av

8. november 2013 at det ved "nevneverdige avvik" bør gis en kort merknad om hvorfor den fastsatte fristen ikke har latt seg overholde.

I ovennevnte sak hvor det er fristoversittelse for to etterforskningsskritt, var oversittelsen kun på henholdsvis 1 og 2 dager, og det var således ikke nødvendig med noen merknader.

I 7 av 13 etterforskningsplaner fremkommer det ingen oversikt over ekstern dokumentasjon, jfr. riksadvokatens direktiver hvor det fremkommer at dokumentasjonen skal følges tett opp, og ikke være et forsinkende ledd.

Ikke i noen av de 13 etterforskningsplanene fremkommer det hvem som skal overta ansvaret dersom påtaleansvarlig eller etterforsker får et lengre fravær eller slutter. I forbindelse med den nye spesialinstruksen av 9. november 2015 ble det som nevnt utarbeidet en ny mal for etterforskningsplaner. Av denne fremkommer det nå et eget punkt om hvem som skal overta ansvaret.

Det er ikke opplyst i noen av etterforskningsplanene at prosjektmodulen i Indicia er benyttet.

Politiets erfaring med bruk av etterforskningsplaner

Statsadvokatene har som nevnt ovenfor gjennomført flere møter med ulike personer fra politiledelsen. Politiet har tilkjennegitt en del erfaringer med bruken av etterforskningsplaner.

Politiet har bl.a. anført at man hadde innkjøringsproblemer i oppstartsfasen og at det sviktet innimellom, men at man nå har inntrykk av at det har funnet sted en bedring i bruken av etterforskningsplaner.

Etterforskerne er positive til bruken av etterforskningsplaner, og det er kun kommet positive tilbakemeldinger. Politiet er av den oppfatning at innføring av etterforskningsplaner har ført til økt kvalitet og hurtigere etterforskning.

En politileder anførte at korrekt bruk av etterforskningsplan ville føre til at påtaleansvarlig ble mer involvert i etterforskningen og at slik samhandling ville være en suksessfaktor.

Generell vurdering

Hovedinntrykket med hensyn til politiets bruk av etterforskningsplaner i saker vedrørende vold i nære relasjoner, er at denne fremstår som noe mangelfull. Dette gjelder både anvendelsen av samt innholdet i etterforskningsplanene.

I en rekke saker hvor det etter vår oppfatning burde vært utferdiget en etterforskningsplan, er dette ikke gjort. Videre er det ikke i noen av sakene satt frist for ferdigstilling av etterforskningen, samt at det i 8 saker ikke var anført rister for utførelse av etterforskningskrittene. I 7 av sakene fremkom ingen oversikt over ekstern dokumentasjon. Det har også vært vanskelig å sjekke hvorvidt planene ble utarbeidet i samarbeid mellom hovedetterforsker og påtaleansvarlig all den tid etterforskningsplanene som regel ikke var signert.

Politiet bør ha økt oppmerksomhet på samarbeidet mellom påtalejurist og etterforsker i forbindelse med utarbeidelse av etterforskningsplan, fastsettelse av frister samt oppfølging av etterforskningen slik at planen kan fungere som et dynamisk og aktivt dokument.

V Oppsummering

Seksuelle overgrepssaker

Hovedinntrykket etter vår gjennomgang er at politiet benytter etterforskningsplaner i tråd med direktivet, samt at planene i all hovedsak er utarbeidet i samsvar med riksadvokatens føringer.

Når det gjelder de få punkter hvor vi mener at politiet har et forbedringspotensiale, tillater vi oss å vise til det vi har skrevet om dette i kap. III under punktet om generell vurdering.

Vold i nære relasjoner

Når det gjelder vold i nære relasjoner, er vårt inntrykk, som nevnt, at bruken av og innholdet i etterforskningsplanene fremsto som noe mangelfulle.

I forbindelse med at ansvaret for tilrettelagte avhør (tidl. dommeravhør) ble lagt til politiet, har politidistriktet etablert nye rutiner for dette saksfeltet. Det er nå utpekt 4 politiadvokater som skal fungere som avhørsledere for tilrettelagte avhør. De utvalgte politiadvokatene er også tillagt saksansvaret for alle familievoldssakene hvor det er aktuelt med tilrettelagte avhør. Påtalejuristene som er tilknyttet SO-teamet har ansvaret for tilrettelagte avhør i sedelighetssakene.

Vi antar at denne måten å organisere ansvaret på vil føre til et tettere samarbeid mellom påtaleansvarlig og etterforsker, noe som igjen vil få en gunstig effekt på kvaliteten og fremdriften av etterforskningen.

Den nye spesialinstruksen gjelder alle saker vedrørende vold i nære relasjoner – ikke bare saker hvor det er aktuelt med tilrettelagt avhør.

Gjennom omorganiseringen og den nye malen er det grunn til å tro at riksadvokatens direktiver om etterforskningsplaner lettere vil kunne gjennomføres som ønsket – både i omfang og innhold. Politiet bør holde et særlig fokus på i saker hvor det ikke er aktuelt med tilrettelagt avhør, slik at også disse sakene sikres god kvalitet på etterforskningen og tilfredsstillende fremdrift.

Leif Aleksandersen
statsadvokat

Beate Rullestad-Jansen
statsadvokat

Kopi:

Riksadvokaten, P.B. 8002 – dep., 0030 Oslo

Kriminalsjef Arne Pedersen, Agder politidistrikt, 4605 Kristiansand